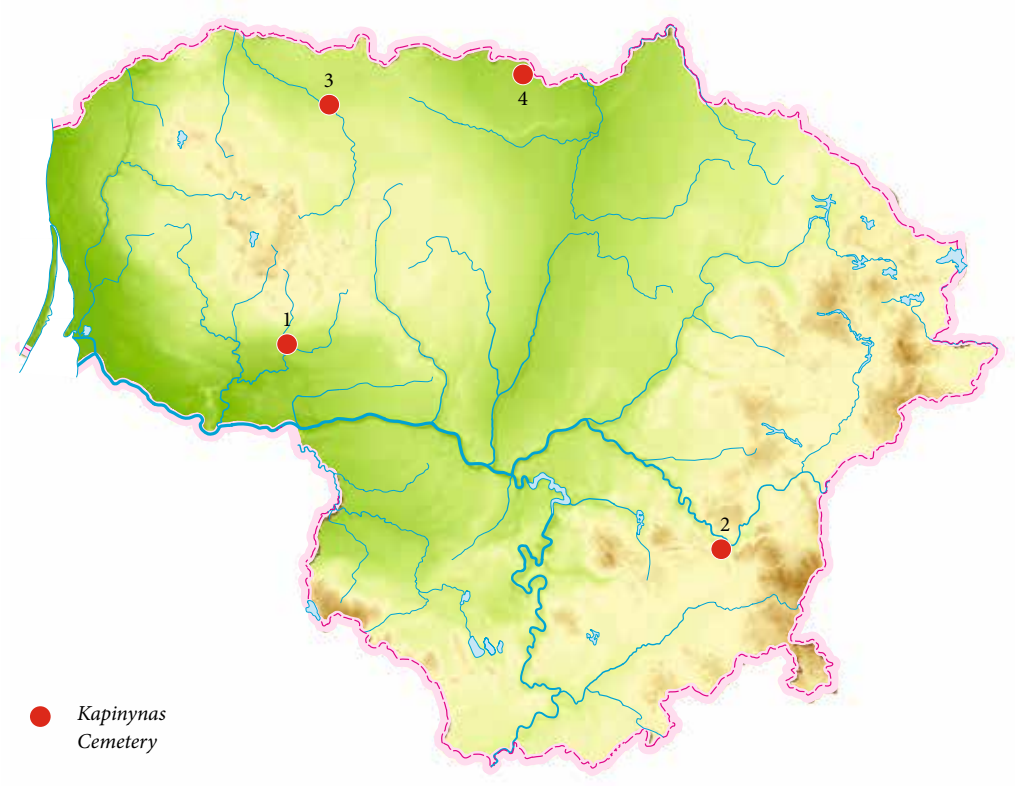
IV. Geležies amžiaus kapinynai
Iron Age Cemeteries

1. *Batakiai*
2. *Bedugnė*
3. *Papilė (žr. XV)*
4. *Žeimelis*

Romas Jarockis

Žeimelio kapinynas

2018 m. buvo pradėtas įgyvendinti Europos Sąjungos finansuojamas projektas – „Valstybinės reikšmės rajoninio kelio 2912 Žeimelis–Vileišiai–Adžiūnai rekonstravimo projektas“. Projekte buvo numatyta Žeimelio miestelyje (Pakruojo r., Žeimelio sen.), Bauskės gatvėje pakloti naują paviršinių nuotekų tinklą ir abiejuose gatvės kelkraščiuose įrengti drenažo sistemą, taip pat rekonstruoti gatvės apšvietimo tinklus, važiuojamoje dalyje pakeisti asfalto dangą, sutvarkyti šaligatvius ir nuovažas į gyventojų sklypus.

Nors apie 480 m ilgio rekonstruojamos Bauskės gatvės atkarpa patenka į Žeimelio kapinyno (UK 17179), Žeimelio (UK 17128) ir senojo miesto vietos (UK 30335) saugomas teritorijas, 2018 m. žemės kasimo darbai pradėti vykdyti savavališkai, neatlikus archeologinių tyrimų. Bauskės gatvės Š dalyje nuo Beržtalio upelio tilto iki sklypo Bauskės g. 12 buvo nutiesta apie 330 m ilgio lietaus nuotekų trasa. Darbų metu trasos vietoje ties sklypu Bauskės g. 12 aptikta žmonių griaučių dalių, todėl KPD Šiaulių teritorinis padalinys sustabdė kasimo darbus ir pareikalavo atlikti archeologinius tyrimus.

Kad Žeimelyje randama žmonių kaulų ir archeologinių radinių, buvo žinoma dar iki II Pasaulinio karo. Supažindinant su Žeimelio miestelio priešistore nemažai prisidėjo vietos mokytojas Juozas Šliavas, didžiąją savo gyvenimo dalį skyręs Žeimelio, jo apylinkių ir apskritai Žiemgalos istorijos tyrinėjimams. Iš jo ir mokinių miestelyje surinktos archeologinės medžiagos yra žinoma, kad ankstyvosios gyvenvietės užuomazgos miestelio teritorijoje galėjo susidaryti dar I tūkst. viduryje. J. Šliavo nuomone, tuo metu jau galėjusi būti nemaža gyven-

– 1 – 2 – 3 – 4 – 5

1 pav. Žeimelio kapinyno 2019 m. tyrimai, perkasų 1–24 situacijos planas: 1 – saugomos teritorijos ribos; 2 – 2019 m. tyrinėtos perkasos; 3 – 1998 m. G. Aleliūno tyrimų vietos; 4 – savavališkai iškasta lietaus nuotekų trasa; 5 – 2018 m. suardyto kapo vieta. D. Balso brėž.

Fig. 1. Situation plan of the 2019 investigation of Žeimelis Cemetery and trenches 1–24: 1 – boundaries of the protected site; 2 – trenches excavated in 2019; 3 – site of the 1998 investigation by Aleliūnas; 4 – the storm drain trench dug without a permit; 5 – site of a burial destroyed in 2018

2 pav. Kapų eilė perkasoje 14. R. Jarockio nuotr.
Fig. 2. The row of burials in trench 14

3 pav. Vyro kapas 20. R. Jarockio nuotr.
Fig. 3. Male burial 20

vietė, nes dabartinio miestelio Š dalyje, Beržtalio upelio V krante yra vienas didžiausių visame Mūšos baseine kapinynas, datuojamas V–XIV a. KVR duomenimis, valstybės saugoma Žeimelio kapinyno teritorija užima daugiau kaip 18 ha plotą.

Kapinyno vietoje 1998 m. Bauskės ir T. Grotuso gatvėse žvalgomuosius tyrimus atliko G. Aleliūnas. Tyrimų metu telefono kabelio tranšėjos vietoje buvo iškasti 8 šurfai ir 1 plotas, iš viso ištirtas 28 m^2 plotas. Tirtuose šurfuose ties sklypais Bauskės g. 6, 12 ir T. Grotuso g. 7 (60–90 m į Š–ŠR nuo Vienybės aikštės ŠR kampo) apie 0,45–1,2 m gylyje aptiktas vienas suardytas ir keli nesuardyti kapai, datuojami V–XII a. T. Grotuso g. 7. 0,9–1,2 m gylyje fiksuotas XV–XVII a. kultūrinis sluoksnis.

2019 m. požeminių komunikacijų vietose 1200 m^2 plote buvo atlikti detalieji tyrimai. Iš viso ištirtos 24 įvairaus dydžio perkasos (1 pav.). Likusioje rekonstruojamos gatvės dalyje, 1850 m^2 plote vyko žvalgymai. Jie atlikti ir 2018 m. vykusių savavališkų žemės kasimo darbų metu iškasto grunto sandėliavimo aikštelėje, iš viso 600 m^2 plote.

Archeologinių tyrimų metu ištirti ir dokumentuoti 126 moterų, vyrų ir vaikų kapai. Kapų duobės atsidengė maždaug 60–100 cm gylyje nuo esamo žemės paviršiaus (2 pav.). Mirusieji laidoti griautiniuose kapuose, pusiau ovalo formos skersiniame pjūvyje. 1,7–1,9 m ilgio, 50–70 cm pločio ir iki 50 cm gylio kapų duobės su nedideliais nukrypimais orientuotos R–V kryptimi. Dauguma mirusiųjų į kapus guldyti ant nugaros, su krūtinės ir pilvo srityje sulenktomis rankomis. Mirusiųjų orientacija skirtinga: moterų – galva į R–PR, vyrų– į V–ŠV (3, 4 pav.). Kapai kapinyne išdėstyti puslankio formos eilėmis, orientuotomis Š–P kryptimi (2 pav.). Tarpai tarp kapų siekia nuo 50 cm iki kelių metrų, tarpai tarp kapų eilių – iki 2 m pločio.

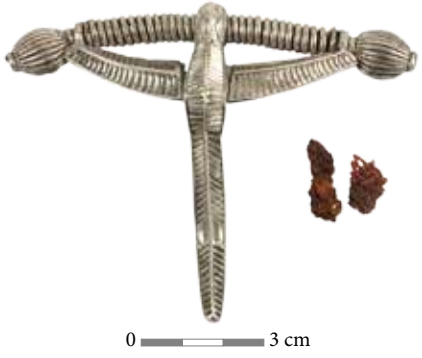
4 pav. Moters kapas 53. R. Jarockio nuotr.
Fig. 4. Female burial 53

5 pav. Išplėštas kapas 38. R. Jarockio nuotr.
Fig. 5. Robbed burial 38

Nesuardytų kapų, deja, išlikę nedaug. Sprendžiant iš perkasimų krūtinės ir galvos srityje, dauguma jų išplėšta, matyt, dar priešistoriniais laikais. Iš išplėštų kapų dažniausiai paimtos mirusiųjų kaukolės (5 pav.).

Suardytuose ir nesuardytuose kapuose rasta daug įkapių: ginklų, darbo įrankių, papuošalų ir keramikos. Tyrimų metu užfiksuota ir inventorizuota daugiau kaip 240 geležinių, bronzinių, sidabrinių, gintarinių radinių, datuojamų VII–IX a. (6 pav.). Radiniai atiduoti saugoti LNM, žmonių palaikai antropologiniams tyrimams – į VU MF.

6 pav. Kape 20 aptikta sidabrinė lankinė segė. LNM nuotr.
Fig. 6. A silver crossbow brooch discovered in burial 20

Žeimelis Cemetery

In 2019, an excavation was conducted in 1200 m^2 at the site where underground utility lines were to be laid in Žeimelis Cemetery (Pakruojis District, N Lithuania) (Fig. 1) and 1850 m^2 were surveyed. The burials of 126 males, females, and children were excavated during the investigation. The grave pits were unearthed at a depth of roughly 1 m from the present-day ground's surface (Fig. 2). The dead had been interred in inhumations, the pits being 1.7–1.9 m long, 50–70 cm wide, up to 50 cm deep, and oriented E–W (Fig. 3). The majority of the individuals were supine with their folded

arms laid in the chest – abdominal area. The female burials were oriented with the head towards E–SE, the male to the W–NW (Figs. 3, 4). The burials were arranged in arced rows, which were oriented N–S (Fig. 2). The intervals between the burials ranged from 50 cm to several metres, between the rows up to 2 m.

The majority of the burials had been disturbed. Judging from the digging in the chest – head area, the majority of them had been robbed, apparently in prehistoric times, in order to take the skulls (Fig. 5). Abundant grave goods were discovered in the burials: weapons, tools, ornaments, and ceramics. Over 240 iron, bronze, silver, and amber finds dating to the 7th–9th centuries were collected during the investigation (Fig. 6).

Gediminas Petrauskas

Bedugnės kapinynas

2019 m. liepą ir rugpjūtį LNM ir PKI ekspedicija tęsė Bedugnės kapinyno (UK 36622) (Trakų r., Senųjų Trakų sen.) tyrimus (*ATL 2012 metais*, 2013, p. 170–177; *ATL 2018 metais*, 2019, p. 128–138) (1 pav.). Renkant duomenis apie mirusiųjų deginimo paprotį viduramžių Lietuvoje, siekiant pažinti to meto elitinių karių laidoseną, ištirtas 20 m² plotas (dvi perkasos), metalo ieškikliu dar kartą iššvalgyta apie 1 ha dydžio teritorija. Aptikti radiniai saugomi LNM.

Perkasa 3 tirta kapinyno kalvos ŠV pakraštyje, 2018 m. metalo ieškikliu aptikto dirbinių komplekto – pentinio plačiaašmenio kirvio ir balno sagties – vietoje. Be šių radinių, perkasos vietoje tuomet buvo rasta balno kilpos pamina ir dar vienas pentinis plačiaašmenis kirvis, šalia jo – žiedas vijimą imituojančia priekine dalimi. Radiniai ir degintiniai kaulai perkasoje pasklidę nuo pat paviršiaus iki dugno – jų būta velėnoje, pilkšvos arba rusvos maišytos žemės ir gelsvo priesmėlio sluoksniuose.

Gelsvame priesmėlyje 39–51 cm gylyje (visi aukščiai matuojami nuo aukščiausio perkasos taško; H_{abs} 154,51–154,63 m) aptiktas antrasis Bedugnės kapinyno įkapių komplektas (pirmasis kario raitelio dirbinių komplektas rastas

1 pav. Bedugnės kapinyno tyrimų akimirka. G. Petrausko nuotr.

Fig. 1. A moment during the investigation of Bedugnė Cemetery

